

חנוך לנער על פי דרכו

PARENTAL GUIDANCE

Suggested

PERSPECTIVES ON JEWISH PARENTING IN AN EVER-CHANGING WORLD

NOVEMBER 28

Parenting on Purpose:
The Goals, Objectives
and Measures of
Jewish Parenting

DECEMBER 5

**The Halachic
Parameters of
Chinuch:** Through
Ages and Stages

DECEMBER 19

**The Spirit of the Law &
the Law of the Spirit:**
Fostering Spirituality in
Our Children

DECEMBER 26

**Stepping In
and Stepping Aside:**
Inspiring Independence
in a Scary World

JANUARY 2

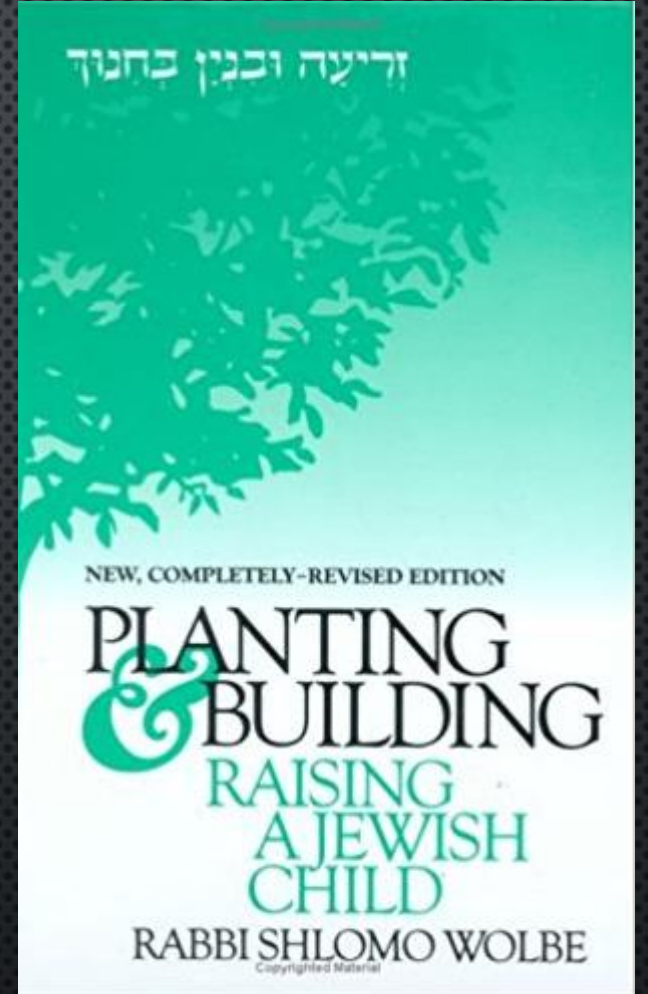
**"The Times They
Are A-Changin':"**
Jewish Parenting
in the 21st Century

JANUARY 9

**Square Pegs and
Round Holes:** Torah
Perspectives on Raising
Challenging Children

RAV SHLOMO WOLBE Z"l
1914-2005

בנין / BUILDING

זריעה / PLANTING

בנין / BUILDING

מס' אבות ה:כא – בן חמש
למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש
עשרה לגמרא

כאן לימדונו חז"ל שיש מדרגות בתהליך בניין האדם לתלמיד חכם, והחינוך למדרגות אלו צריך להיות מותאם להתפתחות הטבעית של הילד. זהו כלל גדול בחינוך. אסור לדרוש מהילד דברים שמצד גילו והתפתחותו עדיין אינו מסוגל להבינם ולקיימם, הוא ימאס בהם ויתחמק מהם עד כמה שיכול, וזה גורם נזק רב להתפתחות הרוחנית שלו.

זריעה / PLANTING

מס' סוכה מב. – קטן היודע לדבר
אביו לומדו תורה וק"ש, תורה מאי
היא כא"ר המנונא (דברים לג, ד)
תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
יעקב ק"ש מאי היא פסוק ראשון

זוהי הזריעה. הילד שומע לראשונה בחייו שיש לנו תורה, והיה לנו נביא גדול, משה רבנו עליו השלום, והוא ציווה לנו לקבל אותה עם מצוותיה. כמובן, לאחר שהתבואה נזרעה, והיא מתחילה לצמוח, היא זקוקה לגשם. כך גם ילד, אחרי זריעה ראשונה זו, הוא זקוק ל"גשם" המרווה ומצמיח אותו. אצל הילד זוהי האווירה החמה של הבית והיחס החם אליו מצד אביו ואמו, ויחד עם זה – הדוגמה החיה של ההורים, בקיום מצוות בשמחה ואמירת ברכות בכוונה.

ילד הוא יצור חי. הוא גדל, וכמו שהוא גדל בגופו כך הוא גדל גם בנפשו, ברוחניותו. גידול של ילד צריך טיפוח, כמו גידול של עץ או של תבואה. דגש מיוחד צריך לשים כאשר מדובר בתהליך של זריעה. אם רוצים שיצמח משהו מסויים – צריך לדייק ולזרוע בדיוק את הדבר שאותו רוצים, ואחר-כך הזרע יצמח מעצמו בתהליך הטבעי.

מצד שני יש בניין. צריכים לבנות אדם. אי־אפשר לסמוך על הצמיחה העצמית לבדה.

אם אני בונה ילד ומקנה לו מעלות, ואיני מתייחס לכוח הצמיחה שלו – אזי כוח הצמיחה הולך ומתנוון, והילד נהיה רובוט. מסתמא הוא עושה מה שאמרו לו, אבל אין בו חיות פנימית. כשהילד הזה יגדל – גם אז יעשה מה שצריך, אבל יוזמה עצמית לא תהיה לו. מפני שיוזמה עצמית באה מכוח הצמיחה וכוח הצמיחה כבר מזמן התנוון ונרקב. נשאר "אדם־רובוט".

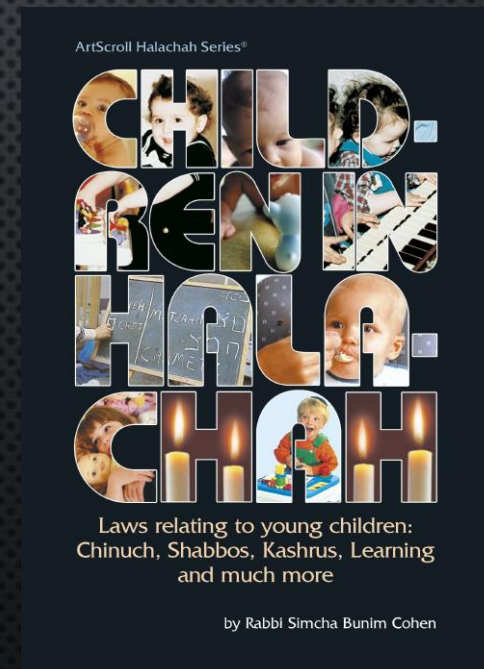
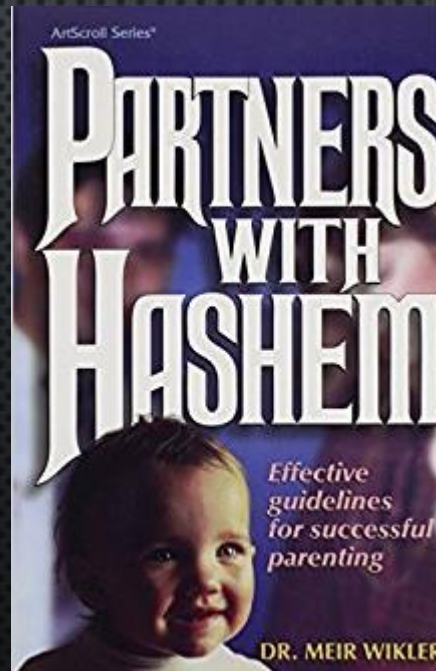
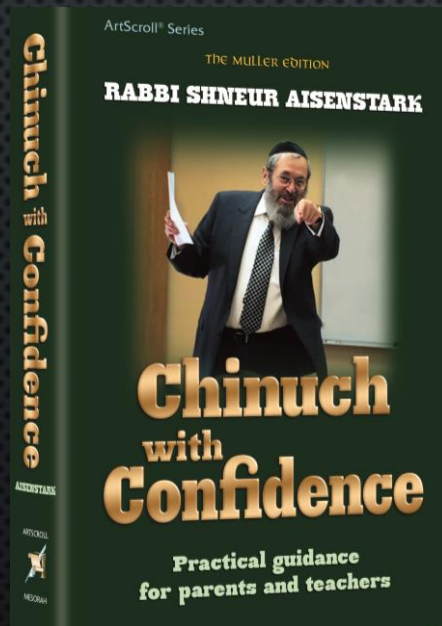
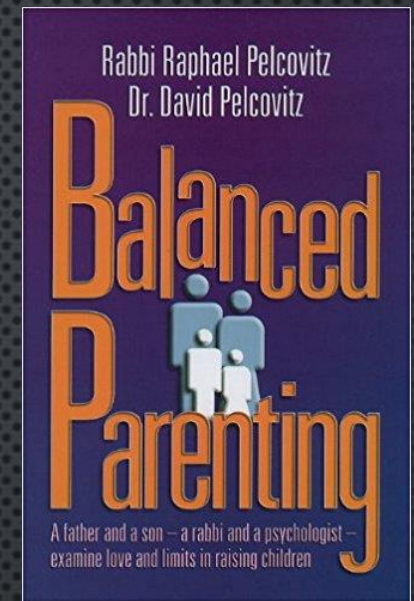
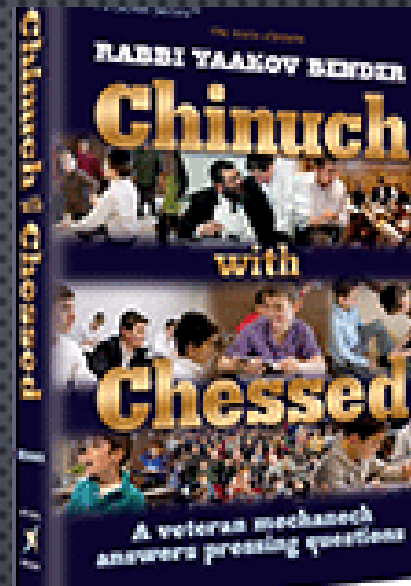
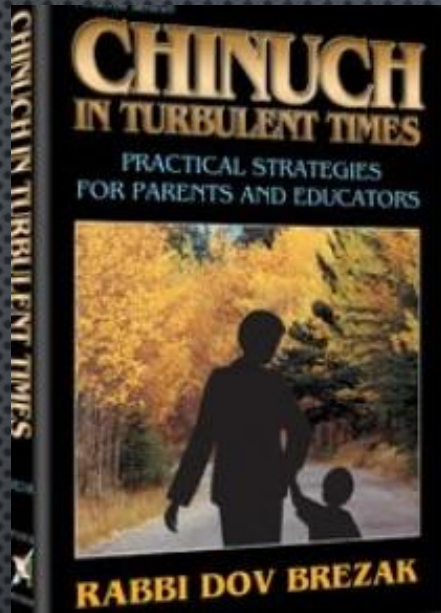
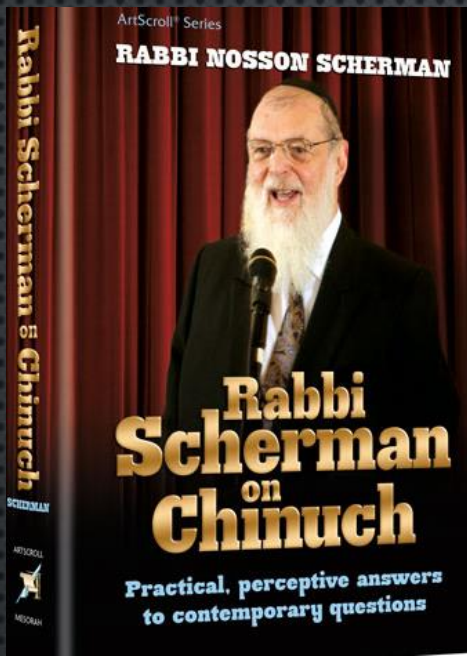
**אם נותנים לילד לצמוח ולגדול מבלי לבנות אותו – יוצא
פרא אדם.**

**אם בונים את הילד מבלי להתייחס אל כוח הצמיחה שבו
– עושים ממנו רובוט.**

**הצירוף של שני הדברים יחד, של כוח הצמיחה ומעשה
הבניין, זהו החינוך.**

זאת אומרת: צריכים לבנות ילד בהתייחסות אל צמיחתו.

**THE HALACHIC
PARAMETERS OF CHINUCH**
Through Ages and Stages

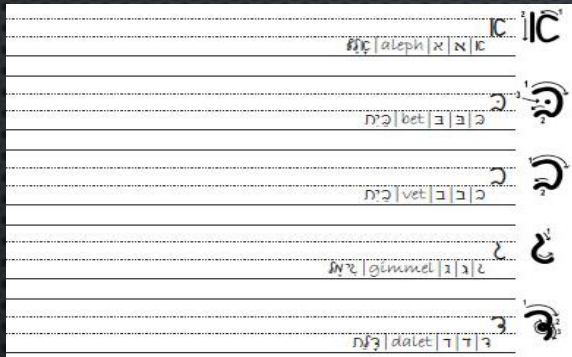
DEFINITION OF CHINUCH

פירוש המשנה לרמב"ם מס' מנחות פרק ד – "חנוך" בדברים אלה להתחלת העשייה, כאלו מרגילים כלי זה לעבודה זו על דרך הדמיון לאדם בתחלת למודו מדע מסויים או מדות מסוימות שיתרגל בהם עד שיקלטו בו כתכונה.

DEFINITION OF CHINUCH

פירוש המשנה לרמב"ם מס' מנחות פרק ד – "חנוך" בדברים אלה להתחלת העשייה, כאלו מרגילים כלי זה לעבודה זו על דרך הדמיון לאדם בתחלת למודו מדע מסויים או מדות מסויימות שיתרגל בהם עד שיקלטו בו כתכונה.

SOURCES OF MITZVAH OF CHINUCH

דברים יא:ט - וְלַמִּדְוָתֶם אֶתְּמוּנָתְכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשֵׁיבוֹתֶךָ
בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ

SOURCES OF MITZVAH OF CHINUCH

שִׁמוֹת יַגִּזֵּן – וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם.

SOURCES OF MITZVAH OF CHINUCH

משׁכִּי כִבֵּן – וְזִנְךָ לִלְעֵר עַל פִּי דַרְכוֹ גַם כִּי יִזְקֵיךָ לֹא
יִסוּר בְּמִנְדָּה

SOURCES OF MITZVAH OF CHINUCH

בְּרַאשֵׁית יוֹזְיֹטָ – כִּי יִדְעֹתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵיךָ וְאֶת בָּיִתְךָ
אֲזָרְיֶיךָ וְשָׁמְרוּ דְרֹךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עֲלֵי
אֲבֹרָתָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עִלְיֶיךָ:

משך חכמה שם – ומקור מצות חינוך במצות עשה, מקורו בזה
הפסוק מאברהם אבינו שצוה את בניו בקטנם על המצוות. קרא
ד"חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) שהביא הרמב"ם בסוף
הלכות מאכלות אסורות [ושם לענין איסורים] הוי מדברי קבלה,
אבל העיקר מאברהם.

GENERAL PARAMETERS OF CHINUCH

- children under age of מצוות not obligated to perform מצוות
- the מצוה of חינוך is to teach children to do מצוות properly, obviously we don't want to train children to do מצוות in an improper manner
- גיל המצוות of חינוך and תוכחה continue beyond the גיל המצוות

AGE(S) OF MITZVAS CHINUCH FOR מצוות עשה

- depends on intelligence of spec. child, really varies...generally around the age of 5-6
- begins when a child can understand the concept of a מצוה from ה'
- child must be able to carry out מצוה properly

AGE(S) OF MITZVAS CHINUCH FOR מצוות עשה

- when it comes to מצוות שקיומם בלב (קידוש, הבדלה, וכו') obligation begins when they could understand the concepts behind the מצוה, usually older than the מצוות שקיומם במעשה

AGE(S) OF MITZVAS CHINUCH FOR מצוות לא תעשה

- begins at an earlier age, once child can understand that this action is prohibited (not just at that moment but child must understand the need to always refrain)...generally begins about the age of 4-5

CAUSING CHILDREN TO VIOLATE איסורים

- it is prohibited מהיית to instruct a child to violate an איסור
- similarly, it is prohibited מהיית to cause a child to violate an איסור (i.e. example: feeding non-kosher food, even to an infant)
- at times one may allow a child to violate an איסור

KASHRUS

WAITING IN BETWEEN MILK AND MEAT

- healthy children under 3 need not wait at all (mouth should be wiped externally)
- healthy children between 3 and 6 should try to wait one hour (should not be forced)
- healthy children above this age should be encouraged to wait as long as he or she is reasonably able (need common sense)
- weaker children need not wait at all

SHABBOS

- קידוש והבדלה: an adult may recite on behalf of child (even if adult has been יוצא)
- children should be trained to eat שלש סעודות (obv. as well, if child can handle it, not to force)
- once child can understand that something is אסור, he should be encouraged to refrain

SHABBOS

- by שבת, there is an additional איסור for a child to do a מלאכה to benefit the parent, based on "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך" – this concern is relevant at ALL ages
- IF the child does not realize that it will benefit the parent AND he is below the age of חינוך, he needn't be stopped for doing a מלאכה, one may even place a child on front of the light switch w/ the "hope" of switching it

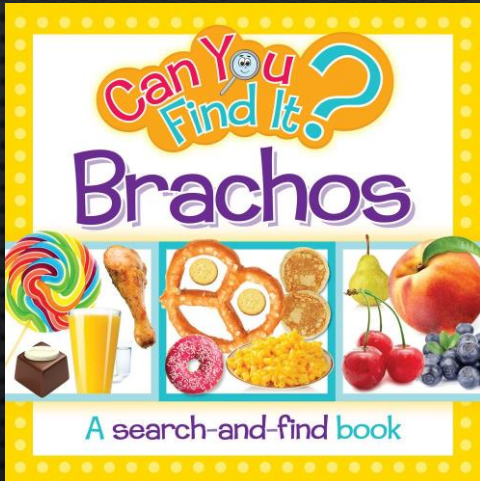
SHABBOS

- similarly one may place a child below the age of חינוך before a מוקצה item, knowing that he will play with it
- some say that a child below the age of חינוך may be instructed to violate an איסור דרבנן for the CHILD's benefit (i.e. child may be told to turn **off** his light so he can sleep, child can eat before תפילה and קידוש)

BRACHOS

- when a child is old enough to recite ברכות he/she should be encouraged to do so
- adults may recite a ברכה together with a child, adults may also train a child to recite a ברכה (even when there is no food)
- may answer אמן to ברכה of a child
- child does not recite a ברכת הגומל

BIRCHAS HAMAZON

חינוך פרק ב' – סימן י' ישראל קצא

וצריך לחנכו לומר כל הד' ברכות (אף ברכת הטוב והמטיב), אלא
דכיון שקיי"ל דבדיעבד אף גדול יוצא אף שלא אמר כל נוסח ברהמ"ז,
אלא מעט מכל ברכה וברכה, (דרך פתיחת וחתימת הברכות מעכבות
בדיעבד), על כן קיי"ל (בסי' קפ"ז) דלענין חינוך קטן פחות מבן ח'
(שו"ע הרב ומ"ב שם) סגי לחנכם בנוסח ברהמ"ז מקוצר עיי"ש, והיינו
שיאמר מעט מכל ברכה וברכה, כמבואר שם בשו"ע הרב ובמ"ב
ובשעה"צ שם, ונראה דהיינו מעט גם מברכה ד' (ברכת הטוב והמטיב)
אף שהוא מדרבנן עיי"ש.

BIRCHAS HAMAZON

אבל ראיתי בס' הליכות שלמה (פ"א ס"ח) דמנהגינו שלא להרגיל קטנים להתפלל או לברך בנוסח שמונ"ע או ברהמ"ז הקצר.

ולכאורה להנ"ל אינו נכון מה שהרבה מניחים הקטנים לברך ברהמ"ז רק ברכה ראשונה (עד הזן את הכל) ויש ליישב המנהג סב).

ונראה דאם קשה להם לברך כל ברהמ"ז סגי שיברכו עד לעולם אל יחסרנו, דשם מסתיימת ברכה רביעית ומשם ואילך הוא תוספות שניתוספו אחר חתימת הש"ס סג).

BIRCHAS HAMAZON

וכֵּן שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִפֶּה עוֹשֵׂינָם אוֹתָן שְׂאוֹמְרִים לְקַטְנִים לְאַחַר שֶׁאֲכָלוּ פֶת
שִׁיבְרָכּוֹ אַחֲרָיו בּוֹרָא נִפְשׁוֹת, וְהוּא תְּרַתִּי לְגַרְיָעוֹתָא א' שֶׁמְחַנְכִּין אוֹתָן
שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה, ^{בְּהַיְיָוִי 234567} ב' דְּהוּ"ל כִּסְפֵי לְהוּ אִיסוֹר בִּידֵים שְׂאוֹמֵר לְהֵם לְבִרְךְ
בְּרָכָה לְבַטְלָה, (דְּהַמְבִּרְךְ בּוֹר"נ בְּמִקּוֹם בְּרָהֳמ"ז מְבִרְךְ בְּרָכָה לְבַטְלָה),
נְמַלְבֵּד אִם לֹא אֲכָלוּ כִּזִּית פֶּת בְּכַדָּא"פ, דְּאִז פְּטוֹרִין מְבִרָהֳמ"ז וּמְמִילָא
שֶׁפִּיר מְבִרְכִין בּוֹר"נ עַל שְׂאֵר הַמְאֲכָלִים], וְעִשׂוּ"ת אֶרֶץ צְבִי וּבִס'
יְשׁוּעוֹת חֲכָמָה בְּזֵר זֶהָב.

FAST DAYS

שו"ע או"ח תקנ – הכל חייבים
להתענות ארבע צומות הללו, ואסור
לפרוץ גדר.

ביאור הלכה שם הכל חייבים
וכו': תינוקת בת י"ב שנים ויום
אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד
חייבים להתענות ולא קודם לכן.
[פמ"ג בשם א"ר]:

אם עשו כן יש להסתפק אם חייבין בזימון כו⁶³.

קטן

יד. בזמננו אין הקטנים משלימים תעניתם עד הגיעם למצוות כו⁶⁶.

דבר הלכה

שמפני ההכרח הם נריכים לעצור ולאכול, אפטר דאין ראוי להם לקצוע יחד⁶⁴.
 בו. דיתכן שאף אם קצו, אין זה חשיב קציעות. ואף דלא דמי כלל לסעודה המפסקת של ערב ת"צ דמזוהר נסי' תקנ"ג צמ"ג סקי"ט דלא חשיב קציעות אפי' צדיעצד, מ"מ אין זה כ"כ פשוט אם צכה"ג
 שהי' שמח לצום ומצטער על ציטול המנוה ה"ז חשיב קציעות⁶⁵.
 בו. ואף שחייבים מדינא לחנכס לשעות כשהגיעו לגיל הראוי לכך, מ"מ גם אז לא יאחרו מלסעוד צהריים. ואף ציוהכ"פ הסמוך ליום הגיעם למצוות לא ישלימו התענית, אלא דינס ככל קטן שהגיע לחינוך⁶⁷.

ארחות הלכה

63. שמירת שבת כהלכתה פל"ט הע' ק"ה. 64. שם. 65. שם. וראה לעיל דבר הלכה אות כ'. ולמעשה הורה רבנו שלא יזמנו. כתבי תלמידים. 66. רשימות. 67. שם. ולא ס"ל לרבנו כלל מה שנפוץ בכמה מקומות שהקטן מתענה ומשלים בג' הצומות הסמוכים ליום הבר מצוה, ואף למי שנהגו כן בבית אבותיו הורה שלא יתענה, ואמר שודאי אין זה בתוקף של מנהג אלא נראה שנהגו כן רק כדי לבדקו אם ראוי הוא להתענות וכדו', אבל אין מקום להחזיק בדבר זה בזמננו כמנהג, ודיינו במה שכתבו הפוסקים לחנך את הקטנים לשעות, ואין להוסיף על כך, ובפרט בדבר זה שאין לו מקור כלל. שם.

חינוך
הבנים?

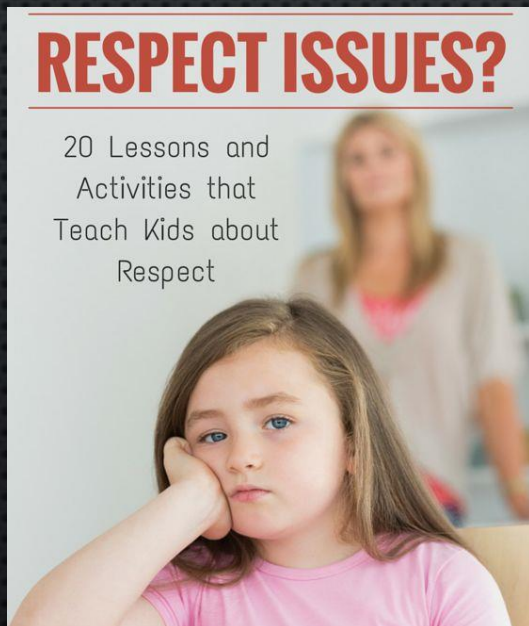

ארחות הלכה

63. שמירת שבת כהלכתה פל"ט הע' ק"ה. 64. שם. 65. שם. וראה לעיל דבר הלכה אות כ'. ולמעשה הורה רבנו שלא יזמנו. כתבי תלמידים. 66. רשימות. 67. שם. ולא ס"ל לרבנו כלל מה שנפוץ בכמה מקומות שהקטן מתענה ומשלים בג' הצומות הסמוכים ליום הבר מצוה, ואף למי שנהגו כן בבית אבותיו הורה שלא יתענה, ואמר שודאי אין זה בתוקף של מנהג אלא נראה שנהגו כן רק כדי לבדקו אם ראוי הוא להתענות וכדו', אבל אין מקום להחזיק בדבר זה בזמננו כמנהג, ודיינו במה שכתבו הפוסקים לחנך את הקטנים לשעות, ואין להוסיף על כך, ובפרט בדבר זה שאין לו מקור כלל. שם.

HONORING ONES PARENTS/TEACHERS

- must be מחנך them in כאו"א as well, despite the natural discomfort that we may feel doing so
- the way parents treat their own parents will speak much louder than words
- be careful when talking about their teachers

LASHON HARA

- we must be מחנך them in this מצוה as well, certainly here we must lead by example
- Common dilemmas at school/home:
 - deals w/ whether a teacher may insist that classmates "turn in" the student that misbehaved (יו"ד ב' קג) משה
 - calls this practice מכוער (but not אסור) and remarks לשון הרע that this will cause these children to become lax in

LASHON HARA

- (מנחת אשר ויקרא רסח) – depends on the age and maturity of the students
 - when children are too young to appreciate the differences b/w right and wrong, should not be done b/c it teaches them זלזול לה"ר and חברים...
 - however, when children are old enough to understand where the teacher is coming from and they will appreciate that the teacher wants to help the "guilty" one, this method could be employed
 - he concludes by stating that the מחנך must be certain from the outset that he could follow through properly on this or else he should not try...

OTHER MAJOR CHINUCH DILEMMAS

- Collective punishment
- Offering incentives, prizes for mitzvos
- Discipline and punishments for halachic violations
- Setting boundaries/limits
- Tension between individuals and group
- Defining red lines

מששלי א:ח

פֶּשַׁע־מִמֶּנִּי בְּגִזְיִי מוֹסִיר אֶבְיִיךָ
וְאֶכֶל־הַתַּטְעֵשׁ תְּזוּרֶת־אֶבְיִיךָ

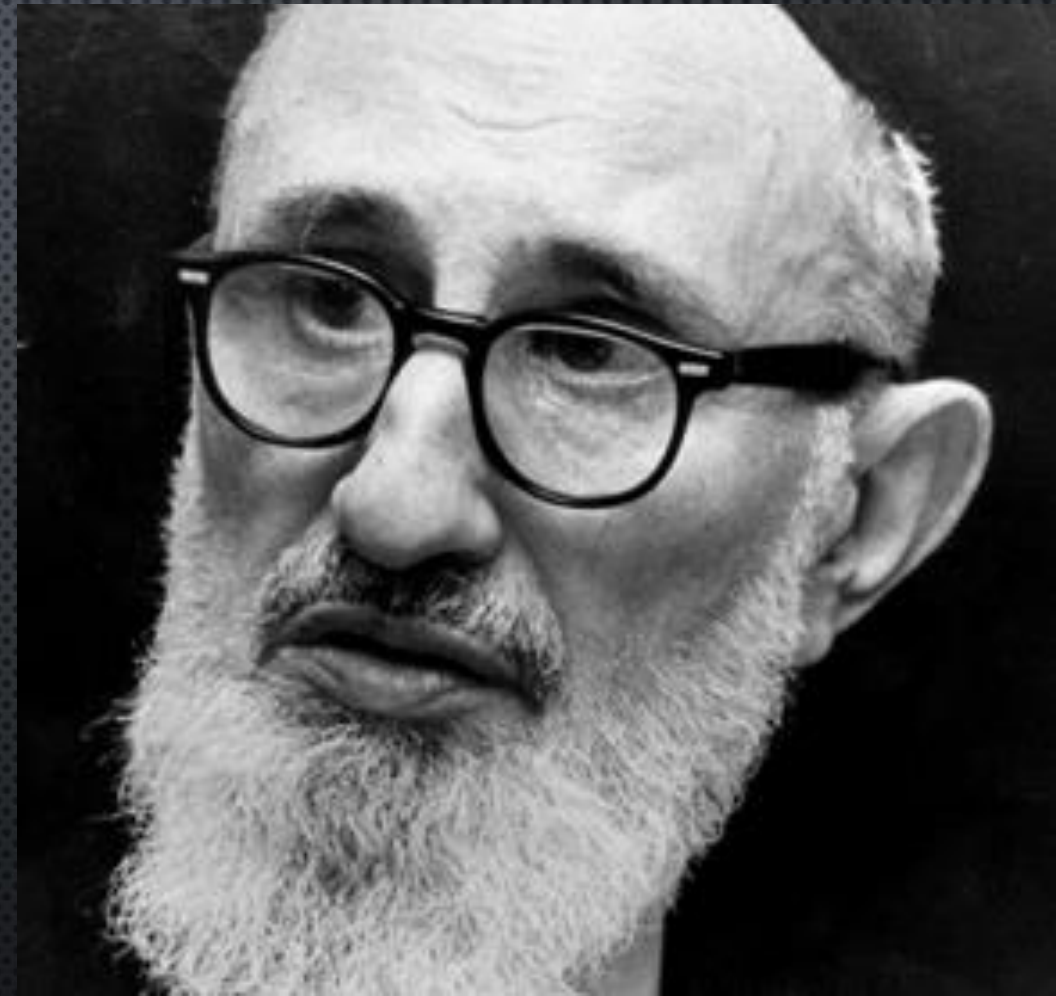
TRADITION: *A Journal of Orthodox Thought*

A Tribute to the Rebbitzen of Talne

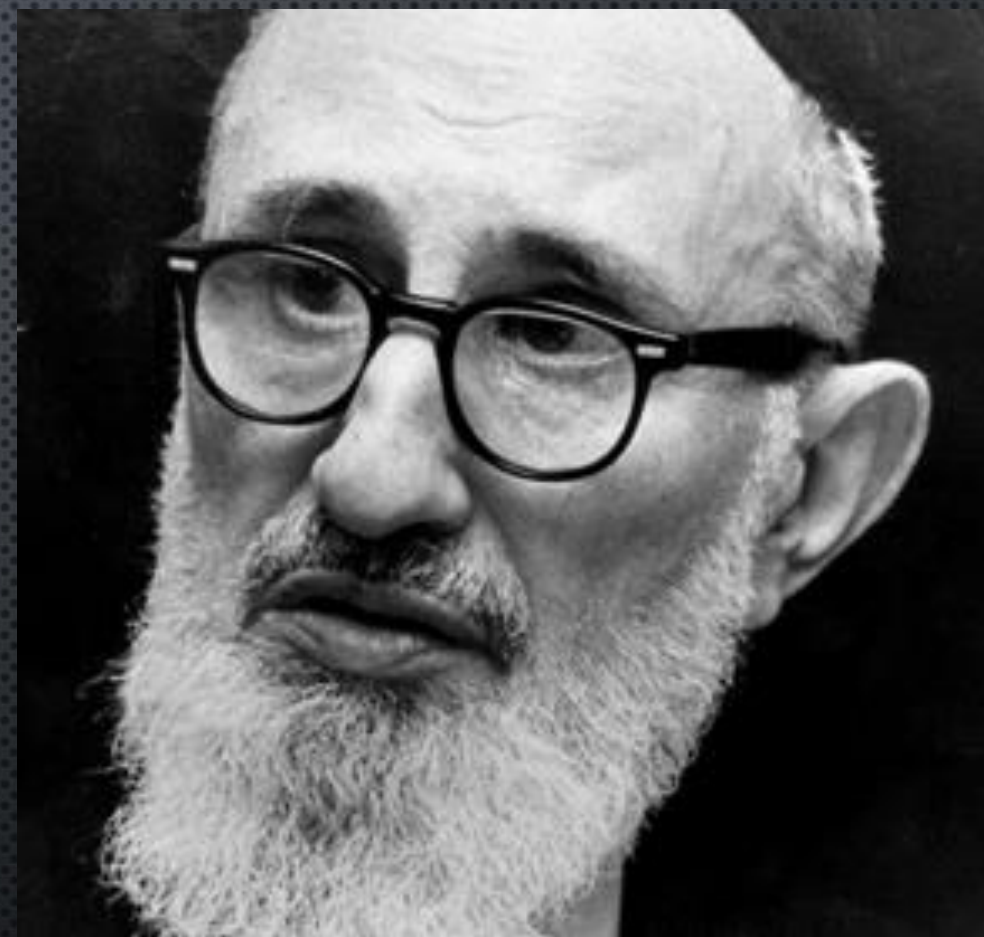
III

People are mistaken in thinking that there is only one Massorah and one Massorah community; the community of the fathers. It is not true. We have two massorot, two traditions, two communities, two *shalshalot ha-kabbalah* — the massorah community of the fathers and that of the mothers. “Thus shalt thou say to the house of Jacob (= the women) and tell the children of Israel (= the men)” (Exodus 19:3), “Hear my son the instruction of thy father (*mussar avikha*) and forsake not the teaching of thy mother (*torat imekha*)” (Proverbs 1:8), counseled the old king. What is the difference between those two *massorot*, traditions? What is the distinction between *mussar avikha* and *torat imekha*? Let us explore what one learns from the father and what one learns from the mother.

One learns much from father: how to read a text — the Bible or the Talmud — how to comprehend, how to analyze, how to conceptualize, how to classify, how to infer, how to apply, etc. . . . One also learns from father what to do and what not to do, what is morally right and what is morally wrong. Father teaches the son the discipline of thought as well as the discipline of action. Father’s tradition is an intellectual-moral one. That is why it is identified with *mussar*, which is the Biblical term for discipline.

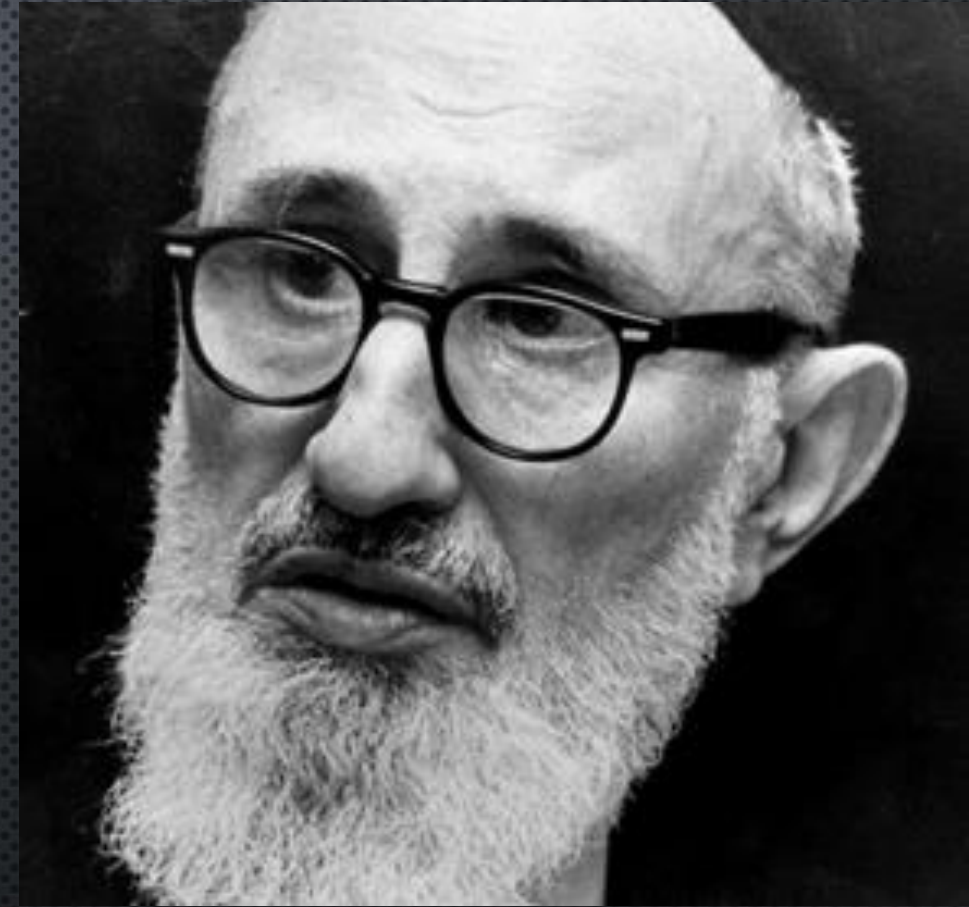
What is *torat imekha*? What kind of a Torah does the mother pass on? I admit that I am not able to define precisely the masoretic role of the Jewish mother. Only by circumscription I hope to be able to explain it. Permit me to draw upon my own experiences. I used to have long conversations with my mother. In fact, it was a monologue rather than a dialogue. She talked and I “happened” to overhear. What did she talk about? I must use an halakhic term in order to answer this question: she talked *me-inyana de-yoma*. I used to watch her arranging the house in honor of a holiday. I used to see her recite prayers; I used to watch her recite the sidra every Friday night and I still remember the nostalgic tune. I learned from her very much.

Most of all I learned that Judaism expresses itself not only in formal compliance with the law but also in a living experience. She taught me that there is a flavor, a scent and warmth to *mitzvot*. I learned from her the most important thing in life — to feel the presence of the Almighty and the gentle pressure of His hand resting upon my frail shoulders. Without her teachings, which quite often were transmitted to me in silence, I would have grown up a soulless being, dry and insensitive.

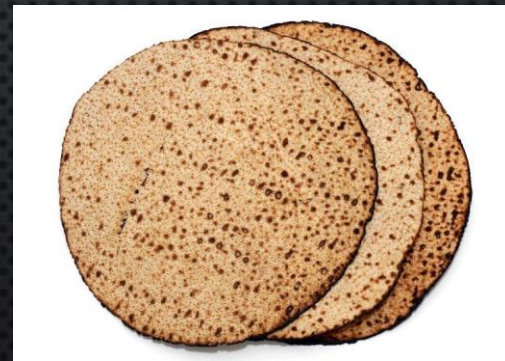
The laws of Shabbat, for instance, were passed on to me by my father; they are a part of *mussar avikha*. The Shabbat as a living entity, as a queen, was revealed to me by my mother; it is a part of *torat imekha*. The fathers *knew* much about the Shabbat; the mothers *lived* the Shabbat, experienced her presence, and perceived her beauty and splendor.

The fathers taught generations how to observe the Shabbat; mothers taught generations how to greet the Shabbat and how to enjoy her twenty-four hour presence.

אָבִינוּ אָב הַרְחֵמוּ. הַמְּרַחֵם. רַחֵם עָלֵינוּ.
וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל. לְשִׁמְעַ. לְלַמֵּד
וּלְלַמֵּד. לְשִׁמֹּר וּלְעַשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל
דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה:
וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ. וְדַבֵּק לִבֵּנוּ
בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְיַחַד לְבַבֵּנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה
אֶת שְׁמֶךָ.

אָבִינוּ אָב הַרְחָמוֹן. הַמְּרַחֵם. רַחֵם עָלֵינוּ.
וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל. לְשִׁמְעַי. לְלַמֵּד
וּלְלַמֵּד. לְשִׁמֹּר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל
דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה:

וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ.
וְדַבֵּק לְבָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ.
וַיַּחַד לְבַבְנוּ לְאַהֲבָה
וְלִירְאָה אֶת שְׁמֶךָ.

חנוך לנער על פי דרכו

PARENTAL GUIDANCE

Suggested

PERSPECTIVES ON JEWISH PARENTING IN AN EVER-CHANGING WORLD

NOVEMBER 28

Parenting on Purpose:
The Goals, Objectives
and Measures of
Jewish Parenting

DECEMBER 26

**Stepping In
and Stepping Aside:**
Inspiring Independence
in a Scary World

DECEMBER 5

**The Halachic
Parameters of
Chinuch:** Through
Ages and Stages

JANUARY 2

**"The Times They
Are A-Changin":**
Jewish Parenting
in the 21st Century

DECEMBER 19

**The Spirit of the Law &
the Law of the Spirit:**
Fostering Spirituality in
Our Children

JANUARY 9

**Square Pegs and
Round Holes:** Torah
Perspectives on Raising
Challenging Children

NEXT WEEK...

*THE SPIRIT OF THE LAW & THE
LAW OF THE SPIRIT:
Fostering Spirituality in Our Children*

